

СЛОВО НА ДОЦ. Д-Р КРИСТИАН ТАКОВ

Съд. Разум. Държавност

Уважаеми господин Президент,
Почитаеми и достойни Председателю на Върховния касационен съд,
Скъпи колеги и приятели съдии,

Приветствам и малцината присъстващи тук български властници. Специално поздравявам обаче г-н Христо Иванов, министър на правосъдието в оставка – оставка, която онзи ден тури непостижими нравствени жалони за огромна част от българската политическа класа. Непостижими, защото са непонятни.

Ваши Превъзходителства, които гледате какво става в България, и съм сигурен, че голямата част от Вас не само го гледат, а го и виждат.

Преди всичко, да поясня заглавието на това, за което ще говоря: става дума за **Върховния** касационен съд, за **здравия** разум и за **българската** държавност.

Държавността е усещането за смисъл от това да живеем заедно на едно място с още няколко милиона души. Държавността има оправдание само ако прави хората щастливи.

Всяка от трите власти или **създава**, или **руши** държавността посвоему:

– законодателят – с мъдри или с несполучливи закони;

– езекутивата – с ефективност или с некадърност.

Съдът пипа по нещо свещено – чувството за справедливост. Ако съдът дезертира от длъжността си, той трайно фрустрира хората, убива вярата им и ги развращава. Ако е на мястото си, прави ги силни.

Реакцията срещу лошавостта на всяка от трите власти е различна.

Срещу първите две власти може да има организиран протест – защото с действията си поначало засягат мнозина и наведнъж.

Срещу съда обаче трудно се акумулира енергия – защото решенията му удрят отделния.

На лош съд обществото реагира не с гняв, а с по-страшни неща – с **недоверие** към съда, **игнориране** на правото и **саморазправа** вътре в обществото.

За съда в България, включително и за Върховния касационен съд, вярвам, че много **повече създава, нежели да руши**.

И именно:

– защото правораздаването е свещенодействие;

– защото вярвам, че голямата част от съдиите са жреци, а не попове;
 – защото последното ми лично институционално упование е в българския съд;
 – и защото помня историята за пруския селянин, който, обезпаван от местния феодал, твърдял, че вярва в правото, защото „в Берлин има съдии, които да го защитят“ – което е направило онази държава силна и я поддържа такава и досега;
 – и понеже, скъпи колеги, ви приемам за **свестни, разумни, израснали, справедливи и човечни**, не ще ви венцехваля, а ще предложа да помислим заедно как на 135-годишна възраст Върховният касационен съд може да стане още **по-свестен, по-разумен, по-израснал, по-справедлив и по-човечен**.

И по-млад. Защото, за да се гради държавност, трябва по повече от всичко от изброеното. А огромна енергия е нужна, за да създаваме усещането, че живеем в по-скоро справедлив свят.

И, както казах: **чувството за справедливост у хората е съдебното градиво на държавността.**

Какво е обаче тя – тая **справедливост**, на която сме се посветили?

Тъй **много са дефинициите** ѝ, та философите ги е досрамяло и са скрили неможенето си зад опити да я класифицират като „изравнителна – разпределителна – човешка – божествена“ и поне още десетина вида, стигайки дори до „екологична“.

Всъщност тя е **другото име на доброто**.

Но пък за това какво е „добро“ по света се водят и сега доста кървави спорове.

Ако справедливостта е аморфна, **на какво да се опрем** тогава? Можем на **вярата**. Можем на **разума**. Аз предлагам *исторически компромис* – нека да е **на вярата в разума**.

Но и на разума косъмът не е съвсем чист – във вековете значенията му са също десетина.

Търсейки яснота, накрая открих еднозначна дефиниция на разума само в един Краткий философский словарь от 1953 година. Но не си струваше да я запомням.

Така пак се сблъсках с многозначие. **Кант** озаглавява три от произведенията си „Критика на **чистия** разум“, „Критика на **практическия** разум“ и „Критика на способността за **съждение**“. Дори и без предикатите в немския език има поне 7 термина: *Verstand, Vernunft, Erfassung, Ergreifen, Ueberschau, Urteilstkraft, Urteilsvermoegen* – които явно не са стигнали, та към тях е прибавена и чуждицата *Raison*.

Примирих се и перифразайки Кенет Кларк, ще кажа: „*Никой не може да каже какво е разумът; но като го видим, веднага ще го познаем*“.

Като не мога да дефинирам „разум“, няма как да определя и какво е **здрав разум**. Като малка компенсация ще опитам поне да посоча някои от неговите **врагове**. Това са:

1. Лошият стил – защото го замъглява;
2. Правният позитивизъм – защото тласка разума към греха на суетата и собствената му прослава, а оттам – и към бездните на логическите грешки;

3. Творенето на все нови и все повече правила – защото предлага удобна индουλгенция за отказа ни да мислим.

Всъщност, изброявайки враговете на здравия разум, трябваше да започна с най-големия – **ГЛУПОСТТА**. Но тя е тъй вездесъща и жизнерадостна, че смятам борбата с нея за безнадеждна. Да я преодолеем, не можем – вероятно защото я отричаме там, където я сварваме най-често – у самите себе си. Можем обаче да я отслабваме, като борим изброените ѝ вече съюзници.

А сега – поотделно и накъсо за враговете на здравия разум.

Лошият стил, който традиционно шества из много от съдебните ни решения, за съжаление, не е чужд и на Върховния касационен съд.

За съдебните ни актове често може да се каже: *Тъй дълги са, та забравих началото им, затова не разбрах средата им, а с края съм определено несъгласен.*

Тук важи старият принцип, че размерът има значение – само че с обратен знак. Обилието на възпроизведените факти не скрива липсата на мислене; сору-paste-ът на съдебни мантри от типа на *като прецени доказателствата поотделно и в тяхната съвкупност* всява досада и разочарование; липсата на структура на текста и спънатият език отчайват и пречат да открием ценното в съдебния акт.

Позитивизмът, дошъл като **отрицание** на безотговорния стил на **естественото право** и мистицизма на **историческата школа**, се е **изродил**. Той се е изродил в **логика**, осиротяла в своята самодостатъчност.

Той е самокапсулирала се **вяра**, че светът може да се обхване в простовата понятийна система.

Той е **преклонение** пред някакъв мъдър и съвършен законодател, който, както знаем, принципно не съществува, у нас – никак, а сега – видимо хич. Позитивизмът в престъпен сговор със сбъркана логика често води до нетърпими резултати.

Позитивизмът у нас е на висока почит – защото **освобождава съда от отговорност за резултата** на актовете му и **прехвърля тази отговорност** („Законът така гласи“) **върху законодателя** – който, както видяхме, нито е мъдър, нито съвършен, нито пък може да отговаря – поради аморфността и променливостта на персоналния си субстрат, а знае ли човек – може би и поради проблем с вмняемостта.

Спомням си за спор между великотърновски съдия и игумена на Преображенския манастир отец Георги. Съдията – правейки несправедлив и вероятно неверен извод – троснато казва на отца: „*Това е! Такъв е законът!*“. На което отецът го пита: „*А ти за какво си?*“.

Нека винаги си задаваме въпроса „А ти за какво си?“, ако законът ни изглежда „такъв“.

Все новите и все повечето правила. Тук не говоря за големия грешник – законодателя. Тук въставам срещу ставащата неударима и като обем, и като качество „задължителна практика“ на ВКС (така както тя е наречена от самия ВКС в ТР 1-2009 ОСГТК).

Няма да се впускам в позитивистични анализи, защото току-що заклеих позитивизма. Само – в духа на здравия разум:

- Ще споделя, че „задължителната практика“ на ВКС **само по общата** част на един закон – ЗЗД, **преди година** възлизаше на около **8000 стандартни страници**;

- Ще припомня, че няма правоинформационна система, която да позволи разумно справяне с тоя обем;

- Ще уведомя, че освен в няколко бивши съветски републики и в Република България, никъде в континентална Европа няма реликт, подобен на уредените от ЗСВ задължителни тълкувателни решения;

- Ще ви провокирам с въпроса – съвместимо ли е с Конституцията съд да нормотвори?;

- И накрая ще попитам – ако задължителната практика е грешна, а съдилищата са обвързани от нея, как ще поправите грешката?

Знам, че посочих титанични противници – лошият стил, позитивизма и играта на законодател, и че ви предизвиквам да встъпите в двубой с неизтребимата хидра на човешката глупост.

Знам, че има десетки поводи тая борба да не се води, да се изостави или да се обяви за изгубена a priori.

Ала има стотици хиляди ваши актове, които доказват, че тази борба е водена, поддържана и – под черта – решително печелена вече 135 години.

Пребъдвайте, скъпи мои колеги!

11 декември 2015 г.